

Słupsk, dnia 22 lipca 2025 r.

Opinia prawna
dot. możliwości zwiększenia świadczenia urlopowego nauczyciela ze względu na pracę
w szczególnym charakterze

Zgodnie z art. 53 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela (Dz. U. z 2024 r. poz. 986 z późn. zm.), zwanej dalej KN, dla nauczycieli dokonuje się corocznie odpisu na zakładowy fundusz świadczeń socjalnych w wysokości ustalonej jako iloczyn planowanej, przeciętnej w danym roku kalendarzowym, liczby nauczycieli zatrudnionych w pełnym i niepełnym wymiarze zajęć (po przeliczeniu na pełny wymiar zajęć) skorygowanej w końcu roku do faktycznej przeciętnej liczby zatrudnionych nauczycieli (po przeliczeniu na pełny wymiar zajęć) i 110% kwoty bazowej, o której mowa w art. 30 ust. 3, obowiązującej w dniu 1 stycznia danego roku.

Z odpisu na zakładowy fundusz świadczeń socjalnych, o którym mowa w ust. 1, wypłacane jest nauczycielowi do końca sierpnia każdego roku świadczenie urlopowe **w wysokości odpisu podstawowego, o którym mowa w przepisach o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych, ustalonego proporcjonalnie do wymiaru czasu pracy i okresu zatrudnienia nauczyciela w danym roku szkolnym** (art. 53 ust. 1a KN).

Dla nauczycieli będących emerytami lub rencistami oraz nauczycieli pobierających nauczycielskie świadczenie kompensacyjne dokonuje się odpisu na zakładowy fundusz świadczeń socjalnych w wysokości ustalonej jako iloczyn planowanej, przeciętnej w danym roku kalendarzowym liczby nauczycieli będących emerytami lub rencistami oraz nauczycieli pobierających nauczycielskie świadczenie kompensacyjne, skorygowanej w końcu danego roku kalendarzowego do faktycznej, przeciętnej liczby tych nauczycieli i 42% kwoty bazowej, o której mowa w art. 30 ust. 3, obowiązującej w dniu 1 stycznia danego roku (art. 53 ust. 2 KN).

Odpisy, o których mowa w ust. 1 i 2, łącznie z naliczonymi odpisami podstawowymi na zakładowy fundusz świadczeń socjalnych na pozostałych pracowników oraz emerytów, rencistów i nauczycieli pobierających nauczycielskie świadczenie kompensacyjne - byłych pracowników, stanowią jeden fundusz w szkole (art. 53 ust. 3 KN).

W sprawach nieuregulowanych w ust. 1-4 stosuje się przepisy o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych (art. 53 ust. 5 KN).

Stosownie do treści art. 5 ust. 1 ustawy z dnia 4 marca 1994 r. o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych (Dz. U. z 2024 r. poz. 288 z późn. zm.), zwanej dalej u.z.f.s.s., fundusz tworzy się z corocznego odpisu podstawowego, naliczanego w stosunku do przeciętnej liczby zatrudnionych. **Wysokość odpisu podstawowego, o którym mowa w ust. 1, wynosi na jednego zatrudnionego, z zastrzeżeniem ust. 2a i 3, 37,5% przeciętnego wynagrodzenia miesięcznego w gospodarce narodowej w roku poprzednim lub w drugim półroczu roku poprzedniego, jeżeli przeciętne wynagrodzenie z tego okresu stanowiło kwotę wyższą** (art. 5 ust. 2 u.z.f.s.s.) **Wysokość odpisu podstawowego na jednego pracownika wykonującego pracę w szczególnych warunkach lub pracę o szczególnym charakterze - w rozumieniu przepisów o emeryturach pomostowych, wynosi 50% przeciętnego wynagrodzenia miesięcznego, o którym mowa w ust. 2** (art. 5 ust. 3 u.z.f.s.s.).

Jak wynika z treści art. 3 ust. 1 ustawy z dnia 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych (Dz. U. z 2024 r. poz. 1696), zwanej dalej u.o.e.p., **prace w szczególnych warunkach to prace związane z czynnikami ryzyka, które z wiekiem mogą z dużym prawdopodobieństwem spowodować trwałe uszkodzenie zdrowia, wykonywane**

w szczególnych warunkach środowiska pracy, determinowanych siłami natury lub procesami technologicznymi, które mimo zastosowania środków profilaktyki technicznej, organizacyjnej i medycznej stawiają przed pracownikami wymagania przekraczające poziom ich możliwości, ograniczony w wyniku procesu starzenia się jeszcze przed osiągnięciem wieku emerytalnego, w stopniu utrudniającym ich pracę na dotychczasowym stanowisku; wykaz prac w szczególnych warunkach określa załącznik nr 1 do ustawy. Czynniki ryzyka, o których mowa w ust. 1, są związane z następującymi rodzajami prac:

1) w szczególnych warunkach determinowanych siłami natury:

- a) prace pod ziemią,
- b) prace na wodzie,
- c) prace pod wodą,
- d) prace w powietrzu;

2) w szczególnych warunkach determinowanych procesami technologicznymi:

- a) prace w warunkach gorącego mikroklimatu,
- b) prace w warunkach zimnego mikroklimatu,
- c) bardzo ciężkie prace fizyczne,
- d) prace w warunkach podwyższonego ciśnienia atmosferycznego,
- e) ciężkie prace fizyczne związane z bardzo dużym obciążeniem statycznym wynikającym z konieczności pracy w wymuszonej, niezmiennej pozycji ciała.

Prace o szczególnym charakterze to prace wymagające szczególnej odpowiedzialności oraz szczególnej sprawności psychofizycznej, których możliwość należytego wykonywania w sposób niezagrażający bezpieczeństwu publicznemu, w tym zdrowiu lub życiu innych osób, zmniejsza się przed osiągnięciem wieku emerytalnego na skutek pogorszenia sprawności psychofizycznej, związanego z procesem starzenia się; wykaz prac o szczególnym charakterze określa załącznik nr 2 do ustawy (art. 3 ust. 3 u.o.e.p). Zgodnie z pkt 21 załącznika nr 2 do u.o.e.p pracami o szczególnym charakterze są: **Prace nauczycieli, wychowawców i innych pracowników pedagogicznych zatrudnionych w młodzieżowych ośrodkach wychowawczych, młodzieżowych ośrodkach socjoterapii, ośrodkach szkolno-wychowawczych, okręgowych ośrodkach wychowawczych, schroniskach dla nieletnich oraz zakładach poprawczych, zgodnie z przepisami ustawy z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich (Dz. U. poz. 1700). W miejscu tym warto jest się odnieść do treści uzasadnienia projektu u.o.e.p., w którym czytamy że: „ (...) w kręgu podmiotowym ustawy spośród nauczycieli znaleźli się tylko nauczyciele, wychowawcy i inni pracownicy pedagogiczni zatrudnieni w wybranych placówkach wychowawczych. Centralny Instytut Ochrony Pracy przeprowadził badania poświęcone problemowi psychologicznego wsparcia dla pracowników dotkniętych negatywnymi skutkami stresu w pracy. W ramach tych badań analizą objęto także grupę nauczycieli. Z przeprowadzonych badań CIOP wynika, że obciążenie psychofizyczne w zawodzie nauczyciela jest bardzo wysokie. Skutkiem znacznego obciążenia psychofizycznego jest między innymi zjawisko zawodowego wypalenia wśród nauczycieli z jego osiowymi objawami w postaci wyczerpania emocjonalnego, poczucia braku lub obniżonej skuteczności zawodowej oraz depersonalizacji (przedmiotowy stosunek do uczniów). Tym niemniej z przeprowadzonych badań wynika, że brak jest merytorycznych podstaw do generalnego kwalifikowania zawodu nauczyciela jako uprawniającego do wcześniejszej emerytury. Również w swoim sprawozdaniu z marca 2006 r. Zespół Ekspertów Medycyny Pracy do Spraw Zweryfikowania Wykazu Rodzajów Prac w Szczególnych Warunkach i Wykazu Prac o Szczególnym Charakterze stwierdził, że w odniesieniu do nauczycieli «trudno znaleźć obiektywny i wiarygodny wskaźnik obniżenia zdolności do wykonywania prac». W tym wypadku - zdaniem ekspertów - najważniejsze jest osobiste odczucie niemożności sprostania wysokim wymaganiom związanym z wykonywaną pracą. Kwalifikacje osób przygotowanych do tego zawodu powinny jak najdłużej służyć edukacji, jeżeli nie bezpośrednio w nauczaniu, to w pracy wychowawczej adresowanej do dzieci i młodzieży wymagającej wsparcia zarówno w zajęciach lekcyjnych, jak i pozalekcyjnych. Nauczyciele,**

nieobjęci projektowanymi rozwiązaniami, nie muszą do 60 czy 65 roku życia uczyć w szkole. Zdaniem Rządu potencjał i wiedza doświadczonych nauczycieli powinny być także wykorzystane do kształcenia dorosłych. **Mając na uwadze powyższe względy, nauczyciele - z wyjątkiem zatrudnionych w najtrudniejszych warunkach - nie zostali objęci projektowanymi rozwiązaniami ustawy o emeryturach pomostowych.**"

Podsumowując, wykonywanie prac w szczególnych warunkach lub prac o szczególnym charakterze zwiększa wysokość odpisu podstawowego na jednego pracownika z 35% do do 50% przeciętnego wynagrodzenia miesięcznego w gospodarce narodowej w roku poprzednim lub w drugim półroczu roku poprzedniego, o czym mówi wpost art. 5 ust. 3 u.z.f.s.s.. Jednakże specjalny ośrodek szkolno – wychowawczy nie został wymieniony pod pozycją 21 załącznika nr 2 do u.o.e.p.. Skoro więc wskazana placówka nie funkcjonuje w oparciu o zapisy ustawy z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich, to w obecnym stanie prawnym zatrudnieni w niej nauczyciele nie wykonują w mojej ocenie pracy o szczególnym charakterze. Tożsamy pogląd wyraził Krzysztof Lisowski w artykule: Czy za pracowników ośrodka szkolno – wychowawczego dla dzieci niepełnosprawnych należy odprowadzać składkę na Fundusz Emerytur Pomostowych?¹ **Nauczyciele zatrudnieni w w.w. placówce nie wykonują również prac w szczególnych warunkach w rozumieniu art. 3 ust.1 u.o.e.p..**

Konsekwencją powyższego jest więc stwierdzenie, że w przypadku pracowników niewykonywających pracy w szczególnych warunkach lub prac o szczególnym charakterze wysokość odpisu podstawowego na jednego pracownika powinna zostać naliczona w wysokości, o której mowa w art. 5 ust. 2 u.z.f.s.s.

Radca Prawny

Anna Soja

1 <https://www.prawo.pl/oswiata/czy-za-pracownikow-osrodka-szkolno-wychowawczego-dla-dzieci-niepelnosprawnych-nalezy-odprowadzac-skladke-na-fundusz-emerytur-pomostowych,116845.html>